

Llegir imatges

UNITAT

9

Podeu consultar els criteris o instruccions per a la resolució d'aquestes preguntes en la secció ► [RECURSOS GLOBAIS, document "Prova pilot 2 · PAU \(2023\) · Orientacions"](#) aplicats a una imatge model.

1 Observa aquesta imatge amb atenció. Què ens transmet? Com podem interpretar-la? [1 punt]

RESPOSTA

En la imatge hi veiem un ase, o un burro, que s'ha posat una trompa de juguina a la punta del morro i que diu: "És fàcil, no puc creure que mai ningú no ho hagi pensat abans que jo!" Tot i que amb les paraules vol fer ostentació de la seva intel·ligència, la veritat és que, a més de ser un burro, fa realment cara de burro, és a dir, de poc intel·ligent, de tòtil, d'estúpid, de limitat. El contrast és còmic i la imatge constitueix un acudit visual.

L'acudit ens fa pensar en dues coses al mateix temps: les expectatives impossibles i la capacitat que tenim d'enganyar-nos a nosaltres mateixos pel que fa al seu assoliment. L'autor de l'acudit presenta, tanmateix, la seva pròpia tesi amb un element remarcable que ja hem comentat. Algú podria dir que no importa viure enganyats, mentre l'autoengany ens produeixi la sensació de felicitat. Però l'expressió de la cara d'aquest burro indica sense cap mena de dubte que continua essent igual de burro i, per dir-ho així, igual d'infeliç, a pesar d'haver-se convençut a si mateix que ha arribat a ser un elefant, que és el que volia. L'acudit visual tindria tot un altre sentit si el burro estigués somrient de satisfacció davant la seva suposada proesa...

FIXA-T'HI

- 1 El primer paràgraf es limita a descriure el que veiem explícitament en la imatge.
- 2 El segon paràgraf ofereix la interpretació.
- 3 La primera frase del segon paràgraf estableix el missatge que la imatge pretén transmetre. La resta del paràgraf elabora la tesi.
- 4 En aquest cas, no es considera cap interpretació alternativa, i, per aquest motiu, no hi ha tercer paràgraf.

2 L'acudit visual sembla dir-nos alguna cosa de les expectatives i l'autoengany. Discuteix totes dues qüestions en relació amb el tema de la felicitat i presenta posicions enfrontades. [2 punts]

RESPOSTA

El burro que es pensa haver arribat a ser un elefant segurament satisfà així una expectativa que ell tenia; i és, a més, una expectativa que ell considera desitjable, ja que se sorprèn que ningú abans no ho hagi aconseguit. Naturalment, la careta que s'ha posat no el converteix en elefant: s'enganya a si mateix. I, de fet, l'autoengany no té (almenys segons la interpretació de l'autor de l'acudit) l'efecte desitjat, ja que el personatge en qüestió sembla igual d'avorrit i de resignat que sempre.

En ètica, la importància del control de les expectatives per tenir una vida feliç ha estat tractada moltes vegades. No desitjar el que no podem tenir ens estalvia frustració i ressentiment i facilita, així doncs, que pugem viure feliços. Tracta aquest tema l'ètica dels estoics, però també la moral provisional cartesiana o l'utilitarisme de Mill. Amb tot, cal matisar que en cap d'aquests tres casos no es tracta senzillament de conformar-se amb no-res, sinó de veure fins on podem arribar. Per als estoics, les dificultats de la vida són una oportunitat, ens permeten portar-nos al límit, conèixer les nostres pròpies forces i celebrar la nostra vàlua. En Mill, la felicitat demana un equilibri entre seguretat i emoció, de manera que una certa ambició que ens posi en joc és també necessària, etc. En tot cas, per a totes les morals esmentades el que està fora de lloc és pretendre ser el que no s'és: és de burros ser un burro i creure's ser elefant.

La posició sorollosament discordant pel que fa a això és la de Nietzsche. Per a Nietzsche, l'home superior no respectarà cap límit i la seva voluntat de poder el portarà a crear activament qualsevol possibilitat noble. Només els darrers homes accepten posar límits a la seva voluntat. El superhome és una voluntat que s'autoafirma creadorament a si mateixa, que no accepta cap no i que trenca l'un darrere l'altre tots els límits.

I, tanmateix, potser fins i tot Nietzsche admet que donar corda a totes les expectatives no porta a la felicitat. A capdavant, ell nega —contra Mill— que el fi últim de l'home sigui la felicitat, i el seu Zaratustra, en una de les últimes pàgines del llibre que porta el seu nom, rugeix: "Què m'importa a mi la felicitat: a mi m'importa la meua obra!"

Hi cap un burro que es transforma realment en elefant si té una voluntat forta? Pot el camell transformar-se en lleó? Les morals prudencials ho neguen. Nietzsche n'està convençut, i ho troba fins i tot convenient, encara que aquesta transformació no sigui la felicitat.

FIXA-T'HI

- 1 El primer paràgraf reformula la pregunta en els termes suggerits per la imatge i demostra que entenem per què és pertinent la pregunta.
- 2 Els dos paràgrafs següents tracten, primer una i després l'altra, les dues posicions enfrontades per les quals se'ns pregunta.
- 3 El quart paràgraf introdueix un matis a la resposta: Nietzsche és un contrapunt, però no del tot.
- 4 El darrer paràgraf torna a la imatge per formular la reflexió final ("pot un burro transformar-se en elefant...?").

3 En quins altres àmbits de la vida quotidiana trobem aquesta mateixa problemàtica? Busca'n un exemple i reflexiona-hi de forma raonada. [1 punt]

RESPOSTA

La vida social sempre ha estat marcada per les expectatives de cada ciutadà i per les aparences. El fenomen de l'esnobisme, posem per cas, consisteix a posar-se la màscara dels luxes que poden proporcionar els diners (la trompa de l'elefant) per aparentar que un és noble (que és un elefant) tot i no ser-ho, fins al punt d'arribar a creure-s'ho (perquè acaba sent vist com a elefant tot i ser un burro). En una societat en què l'opinió es transmet per tants canals diferents, posar-se la careta (posem per cas) d'ecologista i arribar a creure's ecologista, només per guanyar posicions dins un partit polític o per vendre el producte que ofereix la meua empresa, són també exemples de com l'engany i l'autoengany tenen un paper crucial en les relacions entre agents socials.

El tema és tan antic com les societats, però ha adquirit una dimensió nova en el fenomen actual dels influencers, individus que a través de les xarxes socials creen tendències perquè apareixen als ulls dels seus seguidors com a models d'èxit i de felicitat. Malauradament, sabem de molts d'ells que, com el burro de l'acudit, en realitat no són el que la careta els vol fer semblar. N'hi ha que s'han arribat a suïcidar perquè no han suportat la buidor i l'aïllament de viure constantment en una mentida.

Més enllà d'aquest exemple en particular, el tema té una importància crucial en el camp de l'educació. Si els adolescents no tenen referents sòlids i són seduïts per falses expectatives impossibles de complir, el resultat és que es veuen abocats al perill de patir malalties mentals greus. Que en la nostra societat el món virtual tingui cada cop més presència en la vida dels adolescents, que aquests es vegin desorientats de la realitat i no sàpiguen reconèixer i acceptar la vida tal com és en realitat són potser factors que expliquen el gran malestar que molts pateixen a pesar de tenir totes les necessitats materials cobertes. Si no volem que sucumbeixin a una vida falsa que els porti al sofriment i la infelicitat, potser el primer que la societat adulta hauria de fer és no enganyar-los. La vida comporta també decepcions. Si no ho ensenyem als més joves, les primeres decepcions greus que pateixen en la vida els poden desencallar d'una manera definitiva. Si no volem que s'autoenganyin de manera autodestructiva, més val que no els enganyem.

FIXA-T'HI

- 1 El primer paràgraf posa exemples quotidians dels quals tu mateix pots ser testimoni.
- 2 El segon paràgraf tria l'exemple concret sobre el qual se centra la resposta. En tria un que permet parlar d'un problema d'una actualitat ferotge.
- 3 Finalment, el tercer paràgraf explicita el problema de fons de l'exemple triat: la impossibilitat de ser feliç quan vius en l'engany i l'autoengany i la tendència de la societat actual a tancar-nos en un món virtual fet d'engany i d'autoengany.

4 En la imatge el dibuixant crea per fer-nos pensar. Quina creus que hauria de ser la funció social de l'art? Ha de tenir alguna funció o més aviat ha de tenir a veure amb la lliure creació i la gratuïtat? [1 punt]

RESPOSTA

A pesar de ser un dibuix, no sembla pas que la imatge que comentem sigui una obra d'art, ni semblar tampoc el seu autor ho cregui i ni tan sols que ho hagi pretès. Dit això, segurament el que fa que l'obra d'art sigui art no és pas la funció social que puntualment pugui fer. L'obra d'art et fa mirar la realitat des de perspectives noves, crea mons propis, expressa amb recursos diversos allò que no pot ser formulat amb paraules, et fa veure el que d'una altra manera no veuries. Un dels trets característics de l'obra d'art és la seva inutilitat: davant la bellesa que contemplem o, fins i tot si l'obra expressa lletor, davant del misteri o la profunditat a què ens dona accés l'obra, no ens veiem convidats a fer-ne ús amb alguna finalitat pràctica, sinó que, simplement, la contemplem amb una mirada activa que prova de copsar-ne o de completar-ne el sentit.

Ara bé, és evident que l'art tot sovint té o ha tingut una funció social. Així, per exemple, les pintures romàniques que decoraven les parets de les esglésies a l'edat mitjana tenien una funció educativa, ja que ajudaven a explicar la història sagrada a un públic que no sabia llegir. I moltes grans novel·les del segle XIX, obres mestres de la literatura, mostren injustícies socials que poden despertar la consciència dels lectors: *Jane Eyre*, de Charlotte Brontë, ens mostra el tracte injust que reben les dones de l'època, començant per l'educació destinada a elles, i *Oliver Twist*, de Charles Dickens, ens mostra la duresa de les vides de les classes populars en l'Anglaterra industrial del dinou. Seria fàcil multiplicar exemples. I, de fet, atesa la qualitat d'aquestes obres, i, en el cas de Dickens, la seva enorme popularitat, podem pensar que el seu efecte devien fer en el seu moment.

Crec, doncs, que, encara que l'art no ha de tenir cap funció social concreta, més enllà de fer-nos veure coses des de perspectives inèdites, quan l'art és art, pot tenir una funció catàrtica de reconeixement des de situacions i realitats problemàtiques.

Cal tenir en compte, tanmateix, que, precisament perquè el que fa que l'art sigui art no és cap funció social específica, les obres mestres de vegades també serveixen fins que poden ser considerades innobles. Tots els règims totalitaris han utilitzat obres mestres com a propaganda de la seva pròpia visió del món. El qui en realitat ha d'assumir la seva responsabilitat davant la societat no és pas l'art, sinó l'artista, però no com a artista, sinó com a ciutadà.

FIXA-T'HI

- 1 El primer paràgraf es limita a donar una caracterització general de l'art, en uns termes que ja proporcionen la resposta a la pregunta.
- 2 La resta de paràgrafs matisen molt la idea inicial que l'art no té en primer terme una funció social específica. Observa l'ús d'exemples concrets: *Oliver Twist*, *Jane Eyre*, pintures romàniques.
- 3 El segon paràgraf mostra amb exemples que, tot i no tenir com a art una funció social, pot tenir-la. Constitueix, doncs, un primer matis.
- 4 El tercer paràgraf formula, a partir del segon, la conclusió parcial de la resposta.
- 5 El darrer paràgraf formula un matis important a la resposta donada: l'art pot tenir un ús social (o polític) també en un sentit pervers. De manera que qui ha de ser responsable respecte de la societat no és pas l'art, sinó l'artista (com a ciutadà).

